

Ірина ДЗЮБА[©]

кандидат юридичних наук
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Стаття присвячена комплексному аналізу післявоєнного відновлення територіальних громад України, які зіштовхнулися з масштабними інфраструктурними руйнуваннями, демографічними змінами та зростанням соціальних потреб. Розглянуто проблеми недостатньої фінансової, управлінської та кадрової спроможності, що ускладнюють реалізацію програм відбудови. Наголошено на важливості формування довгострокових стратегій розвитку, спрямованих на модернізацію інфраструктури, цифровізацію управління, підтримку місцевого бізнесу та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Акцентовано на ролі міжнародної підтримки як чинника, що посилює можливості громад у реалізації проєктів. Підкреслено, що ефективне відновлення можливе лише за умови поєднання внутрішнього потенціалу, зовнішніх ресурсів та активної участі населення у процесах ухвалення рішень, що забезпечить стійкий розвиток громад у післявоєнний період.

Ключові слова: територіальні громади, післявоєнне відновлення, місцеве самоврядування, інфраструктура, децентралізація, соціальна підтримка, стратегічний розвиток.

Постановка проблеми. У післявоєнний період для нашої держави першочерговим завданням стане тривале відновлення всіх сфер її функціонування. З урахуванням цього територіальні громади, які стали основою реформи децентралізації, отримали значний обсяг повноважень, відповідальності та автономії, що робить їх ключовими суб'єктами у процесах відбудови. Саме останні є осередком ухвалення рішень, реалізації програм відновлення, повернення економічної активності та забезпечення умов для нормальної життєдіяльності населення.

На протигагу цього не слід забувати про наявні виклики, обумовлені початком воєнного стану. Зокрема, значна частина об'єктів критичної інфраструктури була знищена або пошкоджена, що призвело до зниження якості умов життя, логістики, енергетичного забезпечення та надання соціальних послуг. Своєю чергою масове переміщення населення змінило демографічний баланс у багатьох регіонах, спричинило зростання потреб у соціальній підтримці, медичному забезпеченні, житлі, освіті тощо.

Незважаючи на розширення повноважень територіальних громад, вони часто зіштовхуються з низкою обмежень, серед яких слід виокремити: фінансові, управлінські, кадрові та організаційні. Окремі громади мають низьку інституційну спроможність, що унеможливує ефективне управління ресурсами та реалізацію комплексних відбудовчих проєктів. При цьому нові виклики вимагають значного посилення координації між державними органами, міжнародними партнерами, громадськими організаціями та місцевим населенням.

Наслідком цього є специфічні післявоєнні реалії, у яких функціонування територіальних громад залежить від їх здатності швидко адаптуватися, переглядати стратегії розвитку, мобілізувати внутрішні та зовнішні ресурси, а також забезпечувати участь громадян у розв'язанні проблем місцевого значення.

Особливої уваги потребує у цьому контексті взаємодія між мешканцями та владою, а також між громадою та зовнішніми партнерами. Враховуючи вищезазначене, постає питання: які саме механізми здатні забезпечити сталий розвиток місцевого самоврядування у післявоєнний період? Тобто слід визначити оптимальні моделі

управління, що дозволять ефективно відновлювати території, залучати інвестиції, забезпечувати соціальну стабільність, інтегрувати внутрішньо переміщених осіб, відроджувати місцевий бізнес і формувати безпечний простір для проживання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Окремі питання, які присвячені особливостям функціонування територіальних громад у післявоєнний період, знайшли своє часткове відображення у працях таких вчених, як: С. Алфьоров, О. Батанов, Ю. Ватуля, Я. Жовнірчик, В. Кравченко, В. Красилюк, А. Лисенко, І. Мазій, Ю. Молодожен, О. Мороз, А. Назарко, І. Петренко, Т. Свида, О. Стогова та інші.

Вклад основного матеріалу. Післявоєнне відновлення територіальних громад є одним із ключових завдань сучасного розвитку України, оскільки воєнні дії завдали катастрофічного удару по національній економіці, інфраструктурі та системі соціального забезпечення. Масштабні руйнування промислових об'єктів, критичної та житлової інфраструктури, а також порушення звичних соціальних зв'язків створюють безпрецедентні виклики для громад на місцях. У таких умовах особливо важливо не лише відновити функціонування територіальних громад до довоєнного рівня, а й закласти основу для їхнього довгострокового та сталого розвитку.

Тобто після скасування воєнного стану територіальні громади України увійдуть у новий етап свого розвитку, який супроводжуватиметься як значними викликами, так і потенційними можливостями. Цей період стане випробуванням на стійкість, адаптивність та ефективність місцевого самоврядування. Важливо усвідомити, що успішна реінтеграція громад до мирного життя потребуватиме системних змін і стратегічного планування, що базуватиметься на досвіді воєнного стану та сучасних викликах.

На переконання В. Ємця, усвідомлення напрямів і механізмів змін у післявоєнний період як на регіональному, так і на місцевому рівнях є ключовою умовою успішного та ефективного відновлення й відбудови всього соціально-економічного механізму України [3, с. 69].

На нашу думку, твердження В. Ємця слушно окреслює один із фундаментальних принципів післявоєнної відбудови – необхідність чіткого розуміння векторів трансформації та операційних механізмів, що забезпечують ці зміни. Однак це положення потребує певного тлумачення.

По-перше, усвідомлення напрямів і механізмів змін має ґрунтуватися не лише на загальнодержавних стратегічних орієнтирах, а й на глибокому аналізі локальних особливостей: демографічної структури, стану інфраструктури, рівня деструкції, потенціалу громад і динаміки місцевих ринків. Відбудова різних регіонів України не може бути уніфікованою, оскільки її ефективність залежить від здатності адаптувати стратегії до специфічних потреб територій.

По-друге, визначення механізмів змін повинно включати створення інституційної спроможності на місцях. Без достатнього управлінського, фінансового й кадрового потенціалу навіть найкращі стратегічні ідеї залишаться декларативними. Тому ключовим стає розвиток локального врядування, підсилення аналітичних та проектних компетенцій громад.

По-третє, післявоєнна відбудова має розглядатися в контексті структурної модернізації, а не лише відновлення довоєнного стану. Зміни слід розглядати, як можливість для запровадження нової економічної моделі, орієнтованої на інновації, стійкість та інтеграцію у європейські виробничі й логістичні ланцюги.

У цьому контексті О. Євсюкова наголошує, що формування політики відбудови та розвитку територіальних громад має ґрунтуватися на всебічному аналізі наявної ситуації з обов'язковим урахуванням воєнних ризиків, серед яких – можливість окупації територій, вимушена внутрішня міграція, втрата транзитного потенціалу, деіндустріалізація промислових регіонів та значні інфраструктурні руйнування як на рівні окремих громад, так і регіонів загалом [2, с. 114].

Водночас Ю. Опанасюк, О. Деміхов, Л. Таранюк, К. Таранюк, В. Дехтярьов підкреслюють потребу постійного оновлення стратегій розвитку громад і розширення співпраці з українськими та міжнародними громадськими організаціями, які можуть забезпечити широкий спектр підтримки від консультацій та розробки бізнес-планів до пошуку інвесторів та реалізації інших ініціатив [7]. Післявоєнне відновлення, таким чином, передбачає створення умов для посилення соціальної справедливості та формування сучасних економічних моделей розвитку, що неможливо без узгоджених дій

держави, міжнародних партнерів, бізнесу та громадськості.

Вбачається, що в умовах швидких змін такі стратегії мають бути гнучкими, здатними адаптуватися до нових соціально-економічних викликів, змін у структурі населення та інвестиційних можливостей. Це передбачає регулярний аналіз потреб громад, оцінку ризиків та запровадження інноваційних механізмів планування. Необхідність розширення співпраці з українськими та міжнародними громадськими організаціями також має суттєву наукову цінність. Такі організації здатні забезпечувати громади не лише консультативною підтримкою, а й доступом до фінансування, проектних технологій та міжнародних зв'язків.

Така діяльність зміцнює інституційну спроможність громад, робить процеси відбудови більш прозорими та професійними. Післявоєнне відновлення у цьому контексті має розглядатися як комплексний процес, спрямований не лише на фізичне відтворення зруйнованої інфраструктури, а й на формування справедливого, інклюзивного та сучасного економічного середовища. Досягнення цього неможливе без узгоджених дій держави, бізнесу, міжнародних партнерів і громадськості, оскільки лише їхня координація забезпечує синергію ресурсів і створює умови для довгострокової стійкості розвитку. Йдеться про необхідність переходу від короткострокових рішень до системної модернізації, що охоплює інноваційне оновлення інфраструктури, розширення цифрових сервісів, створення нових напрямів економічної діяльності та стимулювання громадської активності. Успішність територіальних громад у післявоєнний час значною мірою залежатиме від їх здатності інтегрувати процеси відбудови з перспективним розвитком, тобто одночасно реагувати на нагальні потреби населення та формувати стратегічне бачення майбутнього.

Ми вважаємо, що на реалізацію цього впливають два ключові виміри післявоєнного відновлення територіальних громад – внутрішній управлінський потенціал та зовнішня фінансова підтримка. Поєднання цих підходів є критично важливим для формування дієвої моделі розвитку. Адже навіть за наявності достатніх фінансових ресурсів громади не зможуть забезпечити сталий прогрес без чітких і структурованих стратегій. Водночас найкращі управлінські рішення не матимуть ефекту за відсутності інвестицій, необхідних для реалізації запланованих проектів. Відбудова має стати не лише процесом відновлення зруйнованого, а й можливістю закласти підґрунтя для якісно нової моделі місцевого розвитку, орієнтованої на прозорість, інноваційність та стійкість.

Так, одним із завдань для забезпечення функціонування територіальних громад є відновлення об'єктів критичної інфраструктури. Внаслідок бойових дій зазнали руйнування численні об'єкти, зокрема дороги, мости, комунальні мережі, лікарні та заклади освіти. Ця проблема характеризується високим рівнем складності, оскільки її розв'язання потребує значних фінансових ресурсів та ефективної координації дій на всіх адміністративних рівнях [4].

Соціальна адаптація населення є також важливим напрямом діяльності територіальних громад. Логічним наслідком деокупації територій є повернення її мешканців, що спричинить додаткове навантаження на соціальні служби, систему охорони здоров'я та освітні заклади. Особлива увага має бути приділена внутрішньо переміщеним особам, ветеранам воєнного стану та родинам, які зазнали втрат. У цьому контексті громади зобов'язані створювати центри соціальної підтримки, які забезпечуватимуть комплексну допомогу, включно з психологічною підтримкою та сприянням у працевлаштуванні [6, с. 18-20].

На думку В. Красилюка, деокуповані громади в післявоєнний період зіштовхнуться з комплексом проблем, пов'язаних із відновленням зруйнованої інфраструктури, поверненням та соціальною реінтеграцією населення, забезпеченням безпеки та подоланням наслідків окупації. Водночас громади тилових територій матимуть інші виклики, зумовлені змінами соціально-економічної структури, що виникли внаслідок переміщення населення та їх нових функцій у національній логістичній системі. Успішність відновлення визначатиметься комплексністю планування та реалізації відповідних заходів, адже кожна громада потребує індивідуального підходу з урахуванням стану інфраструктури, демографії та наслідків війни. Міжнародна підтримка теж є ключовою для забезпечення ефективних процесів відновлення [5, с. 51].

Третім спрямуванням відновлення є забезпечення фінансування та відновлення економіки. У зв'язку із запровадженням воєнного стану значна кількість підприємств припинила свою діяльність, тому підтримка малого та середнього бізнесу має створити сприятливі умови для розвитку громад, надаючи податкові пільги, спрощуючи процедури

реєстрації бізнесу та залучаючи інвесторів.

Окрім цього, після скасування воєнного стану перед громадами постають нові можливості для розвитку та вдосконалення управління. Продовження реформи децентралізації дає можливість громадам отримати більше повноважень та ресурсів для самостійного розв'язання місцевих проблем, що створює передумови для ефективнішого управління та швидкого реагування на виклики. Місцеві громади зможуть самостійно визначати пріоритети розвитку, залучати інвестиції та реалізовувати проекти, які відповідають потребам населення.

Водночас відновлення територіальних громад створює перспективи для впровадження сучасних технологій. Цифровізація управлінських процесів, створення «розумних» громад і застосування енергоефективних рішень допоможе підвищити ефективність роботи місцевих органів влади. Для цього важливо навчати фахівців та створювати відповідну інфраструктуру, яка дозволить впроваджувати інновації на практиці.

Не менш важливим є продовження співпраці з міжнародними партнерами. Україна вже отримала значну підтримку від міжнародної спільноти, яка і надалі залишатиметься ключовим фактором у відновленні громад. Для залучення грантів та інвестицій громадам потрібно розробляти проекти відповідно до міжнародних стандартів [1, с. 32-35].

М. Прокопів вважає, що взаємозв'язок між міжнародним співробітництвом і сталим розвитком територіальних громад ґрунтується на принципах багатовимірного підходу, який охоплює економічний, соціальний та екологічний аспекти. Міжнародне співробітництво, виступаючи платформою для обміну досвідом, знаннями та інноваціями, сприяє впровадженню ефективних стратегій розвитку, що відповідають цілям сталого розвитку [8, с. 66].

У межах досліджуваної проблематики дослідник виокремлює такі підходи: *регіональний підхід* – розвиток транскордонного співробітництва та міжрегіональної взаємодії; *інтеграційний підхід* – участь у міжнародних програмах, створення міжурядових платформ співробітництва; *партнерський підхід* – укладення договорів побратимства та формування мережевих партнерств між територіальними громадами [8, с. 65-66].

Розв'язання проблем і подолання викликів потребує системного підходу. Необхідно створити прозорі механізми управління ресурсами та контролю за їх використанням, щоб ефективно реалізовувати проекти відновлення та залучати інвесторів. Водночас важливо залучати громадян до ухвалення рішень: відкритість і прозорість допомагають формувати довіру до місцевої влади. Також варто створювати програми підтримки для соціально вразливих категорій населення, що сприятиме соціальній стабільності та згуртованості громад.

Висновок. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що після скасування воєнного стану на територіальні громади України чекає складний, проте перспективний шлях розвитку. Успішна реалізація цього процесу залежатиме від здатності громад консолідувати зусилля, ефективно залучати ресурси та впроваджувати інноваційні підходи. Лише координація діяльності місцевих органів влади, представників громадянського суспільства та міжнародних партнерів забезпечить подолання наявних викликів і сприятиме сталому та збалансованому розвитку громад у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності територіальних громад в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2022. 250 с.
2. Євсюкова О. В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2023. № 4 (82). С. 110-118.
3. Семець В. В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68-72.
4. Котов І. В. Напрями відновлення територіальних громад в післявоєнний період в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 17. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-17-02-14>.
5. Красилуок В. Ф. Можливі сценарії розвитку територіальних громад в післявоєнний період. *Політичне життя. Політичні інститути та процеси*. 2024. № 4. С. 49–54. DOI 10.31558/2519-2949.2024.4.6.
6. Левченко В. Л. Соціальна адаптація сімей внутрішньо переміщених осіб у приймаючій громаді : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 231 "Соціальна робота" / наук. керівник К. Ель Гуессаб. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 85 с.
7. Опанасюк Ю. А., Деміхов О. І., Таранюк Л. М., Таранюк К. В., Дехтярьов В. А. Особливості розроблення стратегії розвитку територіальної громади в сучасних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.6>.

8. Прокопів М. В. Foreign experience of international cooperation territorial communities. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 2024. № 43. С. 63-70. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1446>.

References

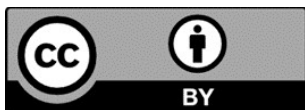
1. Dzyuba, I. V. (2022). Administratyvno-pravove rehulyuvannya diyal'nosti terytorial'nykh hromad v Ukraini [Administrative and legal regulation of the activities of territorial communities in Ukraine]: dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Dnipro, 250 p. [in Ukr.].
2. Levsyukova, O. V. (2023). Vidnovlennia ta rozvytok terytorialnykh hromad v Ukraini: problematyka ta protsesualna spetsyfika [Renewal and development of territorial communities in Ukraine: issues and procedural specifics]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya*, № 4 (82), pp. 110-118. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.4.19> [in Ukr.].
3. Lemets, V. (2022). Ekonomichni rozvytok u poviennyi period v Ukraini: rehionalnyi ta mistsevyi aspekty [Economic development in the post-war period in Ukraine: regional and local aspects]. *Ekonomika ta derzhava*, № 5, pp. 68-72. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.68> [in Ukr.].
4. Kotov, I. V. (2025). Napryamy vidnovlennia terytorial'nykh hromad v pislyavoyennyi period v Ukraini [Directions for the restoration of territorial communities in the post-war period in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsiy. Seriya: pravo, publichne upravlinnya ta administruvannya*. № 17. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-17-02-14> [in Ukr.].
5. Krasyluk, V. f. (2024). Mozhylyi stsenariyi rozvytku terytorial'nykh hromad u pislyavoyennyi period [Possible scenarios for the development of territorial communities in the post-war period]. *Politychne zhyttya. Politychni instytuty ta protsesy*. № 4, pp. 49-54. DOI 10.31558/2519-2949.2024.4.6 [in Ukr.].
6. Levchenko V. L. (2025). Sotsial'na adaptatsiya simey vnutrishn'o peremishchenykh osib u pryymayuchy hromadi [Social adaptation of families of internally displaced persons in the host community] : kvalifikatsiyna robota mahistra spetsial'nosti 231 "Sotsial'na robota" / nauk. kerivnyk K. El' Huessab. Zaporizhzhya : ZNU, 85 p. [in Ukr.].
7. Opanasiuk, Yu. A., Demikhov, O. I., Taraniuk, L. M., Taraniuk, K. V., & Dekhtiarov. V. A. (2024). Osoblyvosti rozrobenia stratehii rozvytku terytorialnoi hromady v suchasnykh umovakh [Features of developing a territorial community development strategy in modern conditions]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, № 5. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.6> [in Ukr.].
8. Prokopiv M. B. (2024). Zarubizhnyi dosvid mizhnarodnoho spivrobitnytstva terytorial'nykh hromad [Foreign experience of international cooperation territorial communities]. *Naukovi zapysky Lvivs'koho universytetu biznesu ta prava*. № 43, pp. 63-70. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1446> [in Ukrainian].

ABSTRACT

Iryna Dzyuba. Prospects for the functioning of territorial communities in the post-war period. The article examines the key challenges and prospects for the post-war recovery of Ukraine's territorial communities, which, in the context of decentralization reform, have gained expanded powers and become the main actors in local development. It is emphasized that the war has caused large-scale destruction of critical, social, and economic infrastructure, changes in the demographic structure, and an increased burden on the social services system. In these conditions, the effectiveness of communities largely depends on their institutional capacity, ability to adapt management models, and mobilize internal and external resources. Scientific approaches to the transformation of local self-government are analyzed, in particular the importance of strategic planning, infrastructure modernization, human resource development, and strengthening partnerships with state bodies, business, international organizations, and the public. It is emphasized that reconstruction should be viewed not as a return to the pre-war state, but as an opportunity for structural modernization of the economy, the introduction of innovative management solutions, and the expansion of digital services.

Special attention is paid to issues of social reintegration of the population, support for internally displaced persons and veterans, restoration of small and medium-sized businesses, and creation of a favorable investment environment. It has been determined that the key conditions for sustainable development are the combination of the internal management potential of communities with external financial and expert support, the formation of transparent resource management mechanisms, and ensuring public participation. The authors conclude that the post-war period will be a time of deep transformation for local communities, and its success will depend on comprehensive solutions, coordination between all development actors, and the ability of communities to integrate reconstruction processes with a strategic vision for the future.

Keywords: territorial communities, post-war recovery, local self-government, infrastructure, decentralization, social support, strategic development.

Надійшла до редакції: 25.11.2025

Прийнято до друку після рецензування: 09.12.2025

Оубліковано: 31.12.2025